

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Meșinău
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cho.
 Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -6889

Ioan Degău, Cristian Apati, *Începuturile administrației românești în Beiuș.
 Documente (1918-1920)¹*

Prof. univ. emerit Dr. Mihai D. DRECIN

Ioan Degău • Cristian Apati

**Începuturile
 administrației românești
 în Beiuș**

DOCUMENTE
 (1918-1920)

EDITURA
Primus

Autorii sunt veritabili împătimiți slujitori ai Istoriei, care ca sponsori și cercetători au publicat în ultimii ani volume de istorie, etnografie și folclor privind Țara Beiușului. Domnul economist Ioan Degău, în calitate de sponsor al acestui volum, Cristian Apati, doctor în Istorie al Universității din Oradea, fostul meu student, arhivist în cadrul Serviciului Județean Bihor al Arhivelor Naționale.

Volumul cuprinde 172 de documente păstrate în fonduri ale Arhivelor Naționale Bihor, marea lor majoritate inedite. Ele acoperă o perioadă de timp foarte importantă (noiembrie 1918-1923), timp în care elita politică românească din Beiuș a organizat Țara Beiușului în plan administrativ, atât în preajma Unirii de la Alba Iulia, cât și în perioada imediat următoare, sub teroarea armatei „albe” și „roșii/bolșevice” maghiare, apoi a regimului de libertate românesc.

Autorii partajează documentele pe care le publică în patru grupe, după cum se precizează în „Cuvântul introductiv” al volumului.

¹ Ed. Primus, Oradea, 2020, 320p.

Prima grupă, *Comisiile reunite ale celor trei consilii din Beiuș. Procese verbale* (17 documente) acoperă perioada 25 noiembrie 1918-12 februarie 1919. Este vorba de activitatea Consiliilor naționale român, maghiar și a Consiliului administrativ al orașului Beiuș. Rezultă o anume cooperare între ele în vederea asigurării liniștii și proprietății cetățenilor orașului, a alimentației zilnice, plata ajutoarelor și pensiilor de război pentru văduve și orfani, organizarea și susținerea bănească și cu armament a gărzilor naționale. Sosirea în zona Beiușului a celor 150 de soldați maghiari bolșevici la sfârșitul lui ianuarie 1919 întrerupe brutal activitatea Consiliului Național Român, declanșând o vânătoare împotriva liderilor românilor din Beiuș și comunele învecinate.

2

A doua grupă de documente privesc *Procesele verbale ale legislativului* (24 de documente), elaborate între 22 aprilie 1919-24 noiembrie 1920, toate inedite. Este o perioadă foarte ferventă legată de organizarea administrației românești după eliberarea Țării Beiușului de către Armata Română. Documentele prezintă numirea primarului și viceprimarilor orașului, situația funcționarilor și salarizarea acestora, numirea juraților interimari, stabilirea sigiliului orașului, redenumirea străzilor și numerotarea caselor, organizarea jandarmeriei rurale și a companiei de pompieri, înființarea cercului sanitar, reorganizarea finanțelor orașului, stabilirea prețurilor la produsele alimentare și de altă natură, repararea străzilor orașului și a digurilor de-a lungul râurilor etc. Un subiect important pus în discuție imediat după eliberarea orașului la 22 aprilie 1919 a fost efortul administrației românești și al Armatei Române cantonată în Beiuș de a afla soarta celor două personalități locale, dr. Ioan Ciordaș și dr. Nicolae Bolcaș, arestate de militarii secui bolșevici și duși în zona Vașcău, despre care nu se mai știe dacă trăiesc sau au fost uciși. Din păcate, trupurile celor doi fruntași români vor fi găsite îngropate superficial într-o comună, pe marginea unui râu, cu urme evidente de maltratare și schingiuire.

Alte 59 de documente sunt grupate într-un capitol aparte dedicat organizării *Jandarmeriei Beiuș (1919-1925)*. Aici putem observa traseul organizatoric al forței de ordine publică locală de la Garda Națională Română, Geandarmeria rurală Beiuș și comunele din jur, până la Jandarmeria națională. Companiei de Jandarmi Oradea Mare, înființată la 6 iunie 1919, i se vor subordona structurile locale din județul Bihor, la nivel de orașe, plase și comune. Documentele păstrate rețin istoricul instituției, din toamna anului 1918 până la zi, respectiv cine le-a înființat, membri nominali ai structurii, cum au fost plătiți și din ce surse bănești etc.

În final, o ultimă grupă de materiale cuprinde *Documente diverse privind administrația și funcționarii (1919-1923)*. Ele se referă la activitatea unor funcționari; anchete administrative; numiri, transferuri și destituirii din funcții; conflicte între funcționarii la vârf din conducerea Beiușului, lista nominală a membrilor Gărzii Naționale Române și arhivei acesteia din Beiuș; lista primarilor și secretarilor comunali din Plasa Beiuș; lista avocaților din Beiuș.

Studierea cu atenție a documentelor ne permite să observăm capacitatea comunității românești din Beiuș și comunele din jur de-a organiza rapid și cu succes propria administrație care o va înlocui pe cea maghiară. Această realitate vine să combată teoria istoriografiei maghiare, mai vechi și mai noi, potrivit căreia românii nu ar fi în stare să se conducă prin propriile forțe în toate planurile vieții: administrativ-politic, economic, cultural. Această etichetă rezultă din atitudinea arogantă a statului maghiar față de toate națiunile pe care le stăpânea până în 1918, mentalitate de sorginte feudal-nobiliară, inclusiv în vremuri noi, moderne, care puneau la bază noile principii democratice și naționale impuse după Marele Război în întreaga Europă.

**Ioan Degău, Cristian Apati, *Al treilea deceniu de administrație românească din Beiuș.*
Documente (1940-1950)**

Autorii și-au propus să editeze patru volume de documente care să scoată la lumină principalele acte emise de administrația românească din Beiuș, începând din noiembrie 1918 până în 1950. Acesta este ultimul volum din proiectul de cercetare științifică pe care și l-au propus și realizat. Celelalte s-au axat pe anii noiembrie 1918-1920, 1921-1930, 1931-1940.

Volumul pe care-l recenzăm cuprinde 465 de acte/documente, aranjate în ordine cronologică pe anii de emiterie. Pentru a „facilita munca celor interesați s-a realizat o listă a documentelor, care indică numărul documentului în cadrul culegerii, data emiterii și o descriere pe scurt a acestuia” (vezi Nota editorilor, p. 4).

Documentele provin din Fondul *Primăria Orașului Beiuș* aflat în păstrare la Arhivele Naționale-Serviciul Județean Bihor. Din păcate, constată autorii, nu s-au păstrat toate actele emise de Consiliul local în 1940. Tragedia declanșată de Dictatul de la Viena, mutarea precipitată a administrației județene de la Oradea la Beiuș, explică numărul redus de documente care s-au păstrat pentru 1940. Pentru următorii nouă ani s-au selectat cele mai importante acte emise. Totuși, anii 1944-1946 sunt reprezentați tot prin mai puține documente – perioada de timp fiind marcată de luptele desfășurate în Țara Beiușului între armatele germano-maghiare și româno-sovietice eliberatoare. Totodată, instaurarea treptată a controlului PCR asupra administrației locale, mai mult prin forță decât prin lege, explică numărul mic de documente emise de Primăria Beiuș și păstrate în consecință.

Documentele sunt procese-verbale ale Consiliului local (doar în parte păstrate), regulamente adoptate pentru buna funcționare a serviciilor locale (învățământ, biserici, spitale, pompieri, piețele de alimente și animale, abator, producerea și distribuția energiei electrice), date demografice, repartizarea populației pe profesii și starea ei materială, suprafața comunei Beiuș și categoriile de terenuri din cadrul ei.

Tema funcționarilor este bine reprezentată prin liste și statistici privind numele și numărul lor, repartizarea pe servicii, salarizarea, modul de ocupare a posturilor, contestații privind concursurile pe posturi și modul de soluționare.

Inspecțiile efectuate de autoritățile superioare: Inspectoratul General Administrativ și Primăria, situațiile constatate cu această ocazie, răspunsurile Primăriei – sunt interesante prin prisma modului de lucru în Primărie, apoi prin îndreptarea greșelilor și abuzurilor acestora față de cetățeni.

Formele pe care le-a îmbrăcat în acest interval de timp Consiliul local, de la înființare, constituire, activitate, membrii lui – de la formula statului democratic interbelic până la cea comunistă – sunt interesante pentru evoluția lor.

Autorii precizează că în volum au fost selecționate doar o parte din documente, altele urmând să stea în atenția viitoarelor cercetări.

Publicarea de documente privind diferite aspecte ale vieții economice, sociale, culturale și politice este o întreprindere necesară și onestă. Pe baza lor, completate cu alte izvoare (presa vremii, istorie orală ș.a.), cercetătorul poate să scrie mai ușor, fără a pierde timp pentru selectarea documentelor și valorificarea lor.

Editarea de documente, indiferent de categoria lor, este o întreprindere care necesită competență, răbdare, generozitate, ceea ce constatăm și în rezultatul muncii autorilor volumului.